

JANUSZ PIASNY

MIEJSCE I ROLA AKADEMII EKONOMICZNEJ W POZNANIU W KSZTAŁCENIU EKONOMISTÓW ORAZ W BADANIACH NAD GOSPODARKĄ

1. KRÓTKI RYS HISTORYCZNY

W, roku 1986 Akademia Ekonomiczna w Poznaniu obchodziła swoje sześćdziesięciolecie istnienia i pracy na rzecz gospodarki narodowej i regionu wielkopolskiego. Jubileusz ten był stosowną okazją do zbiorowego zastanowienia się nad jej powstaniem, etapami rozwoju, dorobkiem, trudnościami oraz programem na przyszłość. Była to także okazja do prezentacji ludzi, którzy swym zaangażowaniem i pracą nadali Uczelni jej dzisiejszy kształt oraz stworzyli podstawy dalszego rozwoju.

Status prawny Uczelni w jej sześćdziesięcioletnim rozwoju wykazywał istotne przemiany, odpowiadające jej funkcjom, pozycji i znaczeniu dla kraju. Można powiedzieć, że dzieje Uczelni odzwierciedlają także, choć w dużym zmniejszeniu, znamienne przemiany społeczno-gospodarcze, jakim ulegała Polska w tym okresie. Wyrazem formalnym zmian funkcji i znaczenia Uczelni były nie tylko zmiany w jej statusie prawnym, ale także w jej nazwie¹.

Można w związku z tym wyróżnić 4 okresy rozwoju, które — z grubsza biorąc — wyrażają się w odmiennych jej nazwach. W okresie pierwszym (początkowym) nosiła ona nazwę Wyższej Szkoły Handlowej. Następny okres, utrwalania pozycji i prestiżu, dał Uczelni nazwę Akademii Handlowej. Natomiast odzwierciedleniem przemian społeczno-gospodarczych zachodzących w wyższym szkolnictwie Polski Ludowej był okres trzeci, w którym Uczelni nadano nazwę Wyższej Szkoły Ekonomicznej. Wreszcie najnowszy, czwarty okres istnienia Uczelni, charakteryzujący się konsolidacją dorobku naukowego i wzrastającym jej znaczeniem w całokształcie wyższego szkolnictwa ekonomicznego w Polsce, łączy się z nazwą Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.

¹ Zob. J. Hołowiński, *Podstawy prawne Uczelni w latach 1926-1976*, w: *Akademia Ekonomiczna w Poznaniu w latach 1926 - 1976*, pod red. Z. Zakrzewskiego, Poznań 1976, s. 43 i n.

Za formalną datę powstania Uczelni pod nazwą Wyższej Szkoły Handlowej w Poznaniu można przyjąć dzień 19 lipca 1926 r., w którym to ówczesny Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zatwierdził statut WSH oraz plan nauczania i kierownictwo Uczelni. Jako datę rozpoczęcia zajęć dydaktycznych traktować można dzień uroczystej inauguracji I roku akademickiego, która odbyła się 12 października 1928 r. we wspaniałej auli Uniwersytetu Poznańskiego. Z ramienia władz centralnych udział w uroczystej inauguracji wzięł ówczesny minister przemysłu i handlu inżynier Eugeniusz Kwiatkowski.

Poznańska Wyższa Szkoła Handlowa była czwartą samodzielną uczelnią handlową na ówczesnych ziemiach polskich. Powstanie wyższych uczelni handlowych w Polsce poprzedziły różnego rodzaju kursy i studia o charakterze ściśle zawodowym. Pierwszą inicjatywę w tym zakresie wykazała Warszawa, która już w 1906 r. uruchomiła tzw. Wyższe Kursy Handlowe im. Augusta Zielińskiego. Studia te następnie w 1915 r. przekształcono w Wyższą Szkołę Handlową. W siedem lat później, to jest w 1922 r., powstała Wyższa Szkoła Handlu Zagranicznego we Lwowie. Natomiast w 1925 r. w Krakowie powołano do życia Wyższe Studium Handlowe, które uważane jest za początek dzisiejszej Akademii Ekonomicznej w tym mieście.

Powstanie natomiast Wyższej Szkoły Handlowej w Poznaniu poprzedziły różnego rodzaju kursy z zakresu nauk prawno-ekonomicznych i handlowych prowadzone w Poznaniu i regionie wielkopolskim. Zebrane doświadczenia z tych szkoleń oraz przybycie do Poznania szeregu profesorów z innych regionów kraju przygotowały grunt do powołania najpierw Wydziału Prawno-Ekonomicznego na Uniwersytecie Poznańskim. Rozwój tego Wydziału był czynnikiem sprzyjającym założeniu wyższej uczelni handlowej. Prężny rozwój wiedzy ekonomiczno-handlowej wspomagany był rezultatami nauk prawnych. Wielu profesorów Uniwersytetu Poznańskiego coraz częściej podejmowało problematykę ekonomiczno-handlową. To właśnie oni stwarzali realną i merytoryczną podstawę założenia wyższej uczelni handlowej w Poznaniu. W pierwszych latach funkcjonowania Wyższej Szkoły Handlowej wielu z nich podjęło się wykładów oraz prowadzenia różnych zajęć dydaktycznych ze studentami.

Sam pomysł powołania do życia samodzielnej szkoły handlowej stopnia wyższego narodził się w Poznańskiej Izbie Przemysłowo-Handlowej. Bezpośrednim projektodawcą był ówczesny syndyk Izby, a później wkładowca Akademii prof. dr Stanisław Waschko. Przychylnie ustosunkował się do jego projektu ówczesny prezes Izby — dr Stanisław Perna-czyński. Inicjatywę tę poparło także Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego. W rezultacie stosownych poczynań i poparcia wniosku przez różne organy samorządów gospodarczych społeczeństwa wielkopolskiego

doszło do powołania tej uczelni, która do 1950 r. była uczelnią akademicką typu prywatnego.

Początkowo miała ona charakter praktyczno-zawodowy, kształciła kadry głównie dla handlu, bankowości i przemysłu, a w mniejszym stopniu dla innych dziedzin i gałęzi gospodarki. Systematycznie jednak ulegała rozbudowie jej struktura dydaktyczno-zawodowa oraz zwiększała się liczba katedr i pracowników naukowych. Wszystko to dokonywało się przy dużym udziale profesorów z Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego. W wyniku tych poczyniń dojrzewały niezbędne warunki umożliwiające nadanie Szkole faktycznych uprawnień akademickich. Praktycznie jednak nastąpiło to 10 listopada 1938 r. w wyniku rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz przemianowania Szkoły na Akademię Handlową².

II wojna światowa nie oszczędziła Akademii, poczyniła duże spustoszenia w jej składzie osobowym, bazie materialnej oraz unieruchomiła proces dydaktyczny. Pełen rozruch i rozwój Akademii nastąpił jednak natychmiast po zakończeniu działań wojennych w Poznaniu.

Po wojnie nadal kształcono w Akademii handlowców, finansowców i ubezpieczeniowców, a zapoczątkowano kształcenie specjalistów dla tworzącej się gospodarki społeczno-gospodarczej. Rozszerzając profile kształcenia Akademia Handlowa sama merytorycznie wykraczała ponad zakres kształcenia specjalistów wynikający ze swej nazwy. Z tych też względów dekretem podpisanym przez ówczesnego Prezydenta Rzeczypospolitej, Prezesa Rady Ministrów i Ministra Szkół Wyższych, Rada Ministrów przekształciła z dniem 1 września 1950 r. Akademię Handlową w państwową wyższą szkołę akademicką nadając jej nazwę Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu³. W ten sposób uczelnia stała się nie tylko spadkobierczynią dawnej Akademii Handlowej, ale nabyła pełnię praw akademickich i zyskała państwową osobowość prawną. Została także podporządkowana Ministrowi Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

W wyniku tego przekształcenia podstawowe znaczenie miały, począwszy od lat pięćdziesiątych, dwa profile kształcenia: ekonomiczno-handlowy i ogólnoekonomiczny. Poza tym rozwijał się stopniowo profil towaroznawczy z szeroką podbudową chemiczno-fizyczną. Główne jednak specjalności kształcenia dotyczyły: polityki ekonomicznej i finansowej państwa, gospodarki finansowej i rachunkowości przedsiębiorstw oraz ekonomiki i organizacji szeroko rozumianego obrotu towarowego.

Rozwój ilościowy i jakościowy kształcenia⁴, a w szczególności intensy-

² Dziennik Ustaw RP 1938, nr 86, poz. 580.

³ Dz.U. 1950, nr 49, poz. 444.

⁴ Por. J. Sambelańczyk, J. Wierzbicki, *Ewolucja modelu kształcenia w Akademii Handlowej — Wyższej Szkole Ekonomicznej — Akademii Ekonomicznej w Poznaniu w latach 1945 - 1984*, w: *Działalność badawcza i dydaktyczna AE w Poznaniu w 40-lecie Polski Ludowej*, pod red. H. Gawrona, Poznań 1986, s. 81 i n.

fikację prac badawczych na rzecz gospodarki narodowej i regionu stworzyły kolejne podstawy do przemianowania jej w 1974 r. w Akademię Ekonomiczną⁵.

2. AKTUALNY PROFIL UCZELNI

Dzisiejsza Akademia jest uczelnią, która kształci studentów na następujących 9 kierunkach studiów, a w ich ramach na 16 specjalnościach:

1. Cybernetyka ekonomiczna i informatyka,
 - a) ekonometria i statystyka,
 - b) przetwarzanie danych i rachunkowość;
2. Planowanie i finansowanie gospodarki narodowej.
3. Organizacja i zarządzanie;
4. Ekonomiczno-Społeczny,
 - a) teoria ekonomii,
 - b) ekonomika pracy i polityka społeczna,
 - c) gospodarka miejska;
5. Ekonomika i organizacja produkcji,
 - a) ekonomika i organizacja przemysłu,
 - b) ekonomika i organizacja budownictwa i inwestycji,
 - c) ekonomika i organizacja rolnictwa;
6. Ekonomika i organizacja obrotu i usług,
 - a) ekonomika i organizacja obrotu i usług,
 - b) ekonomika i organizacja turystyki;
7. Ekonomika i organizacja transportu,
 - a) ekonomika i organizacja transportu lądowego;
8. Ekonomika i organizacja handlu zagranicznego;
9. Towaroznawstwo,
 - a) towaroznawstwo spożywcze,
 - b) towaroznawstwo przemysłowe.

Większość przytoczonych kierunków i specjalności ma długą, kilkudziesięcioletnią tradycję i one wyznaczają specjalizację dydaktyczną Uczelni. Do najstarszych należy zaliczyć: ekonomikę i organizację obrotu i usług, finanse, towaroznawstwo, ekonomikę i organizację przemysłu. Inne znaczące kierunki studiów to cybernetyka ekonomiczna i informatyka, planowanie i finansowanie gospodarki narodowej oraz ekonomikę handlu zagranicznego. Do specjalności unikatowych, choć prowadzonych już od lat, należą ekonomika i organizacja turystyki (przy zamierzonym jej ukierunkowaniu na problematykę hotelarstwa) oraz to-

⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z 1 X 1974 r. w sprawie zmiany nazwy wyższych szkół ekonomicznych (Dz.U. 1974, nr 17, poz. 95).

waroznawstwo. Ten ostatni kierunek studiów poza naszą Uczelnią prowadzony jest także w Akademii Ekonomicznej w Krakowie.

Aktualnie Akademia Ekonomiczna w Poznaniu jest uczelnią średniej wielkości, w której zatrudnionych jest 360 nauczycieli akademickich (na pełnym etacie), w tym 70 profesorów i docentów oraz ponad 150 adiunktów. Aktualnie kształci się w niej ponad 2350 studentów na studiach dziennych i około 1100 studentów na studiach dla pracujących. W latach osiemdziesiątych, podobnie zresztą, jak we wszystkich uczelniach w Polsce, nastąpił dość poważny spadek liczby studentów, głównie na studiach dla pracujących. Obecna liczba kształconych od 1985 r. zaczyna powoli wzrastać.

Na jednego nauczyciela akademickiego przypada obecnie na studiach dziennych średnio 9 studentów (wobec 9,5 we wszystkich uczelniach ekonomicznych), a na jednego profesora i docenta przypada średnio 57,4 studentów (wobec 67,7 we wszystkich uczelniach ekonomicznych).

Przy obecnym stanie nauczycieli akademickich ocenia się, że liczba studentów na studiach dziennych może wzrastać do 3500 na studiach stacjonarnych, a łącznie ze studentami na studiach dla pracujących do około 5000.

Ze względu na obecną liczebność kadry naukowo-dydaktycznej, a przede wszystkim profesorów i docentów, do kierunków i specjalności dydaktycznych o podstawowym w uczelni znaczeniu należą: teoria ekonomiczna (na kierunku ekonomiczno-społecznym), planowanie i finansowanie gospodarki, ekonomika i organizacja obrotu i usług, ekonometria i statystyka (na kierunku cybernetyki ekonomicznej) oraz towaroznawstwo. Mimo że nie są to kierunki i specjalności najliczniejsze pod względem liczby studentów, z wyjątkiem ekonomiki i organizacji obrotu i usług, skupiają one ponad połowę zatrudnionych w uczelni profesorów i docentów. Do kierunków i specjalności, które mają korzystne warunki rozwoju ze względu na postępujący stopniowo wzrost kadry naukowo-dydaktycznej, zaliczyć można również inne kierunki i specjalności, a przede wszystkim ekonomikę i organizację produkcji oraz ekonomikę i organizację handlu zagranicznego. Liczebność docentów w instytutach sprawujących opiekę nad tymi kierunkami powiększa się m. in. dzięki przeprowadzonym w uczelni habilitacjom wielu pracowników z Instytutu Ekonomii Politycznej.

Biorąc pod uwagę zapotrzebowanie praktyki na absolwentów można jednak stwierdzić, że nie zawsze idzie ono w parze z liczebnością kadry naukowo-dydaktycznej, a zwłaszcza z liczebnością profesorów i docentów w instytutach sprawujących opiekę nad najbardziej temu zapotrzebowaniu odpowiadającymi kierunkami i specjalnościami. Przykładem tego może być kierunek ekonomiki produkcji, ze wszystkimi jego specjalnościami oraz kierunek organizacji i zarządzania, które należą do kierunków silnie preferowanych przez praktykę, podczas gdy kadra naukowo-

-dydaktyczna, a zwłaszcza liczebność profesorów i docentów, w instytucjach sprawujących opiekę nad tymi kierunkami, nie rozwija się w odpowiednim tempie. To samo odnosi się do specjalności organizacji przetwarzania danych z rachunkowością na kierunku cybernetyki ekonomicznej. Duże zapotrzebowanie odnosi się również do absolwentów kierunku planowania i finansowania gospodarki narodowej, które mają dobre zaplecze kadrowe, jednak ograniczona ilość studentów na tym kierunku utrudnia dalszy rozwój tej kadry.

Uczelnia poznańska nie mieściła się nigdy w narzuconej jej rejonizacji studiów wyższych, była uczelnią ogólnopolską, przyjmującą kandydatów na studia z obszaru całego kraju (dopóki nie stanęła temu na przeszkodzie rejonizacja studiów) oraz kształcącą ekonomistów dla potrzeb gospodarki całego kraju. Z pewnym uproszczeniem można przyjąć, że o ile zapotrzebowanie na absolwentów w regionie „obsługiwanym” przez Uczelnię odnosi się w szerokiej mierze do absolwentów kierunków i specjalności o charakterze mikroekonomicznym, z nachyleniem branżowym, o tyle zapotrzebowanie o zasięgu ogólnopolskim dotyczy również absolwentów kierunków i specjalności o charakterze makroekonomicznym, z nachyleniem „funkcjonalnym”.

Podobnie ogólnokrajowy, a nie tylko regionalny charakter mają badania prowadzone przez pracowników uczelni, czego wyrazem jest znaczący ich udział w rozwiązywaniu problemów centralnych (węzłowych, międzyresortowych i resortowych). Pracownicy uczelni biorą liczny udział w opracowywaniu ekspertyz, raportów i diagnoz zarówno dla władz terenowych, jak dla władz centralnych, biorąc również udział w pracach terenowych i centralnych organów opiniotwórczych i doradczych. Nie bez znaczenia jest również to, że w Uczelni mieści się redakcja działu ekonomicznego kwartalnika Przegląd Statystyczny oraz redakcja Poznańskich Roczników Ekonomicznych, a także Prac Komisji Nauk Ekonomicznych PTPN. Można powiedzieć, że Akademia Ekonomiczna w Poznaniu stanowi centrum społeczno-ekonomicznego oddziaływania w regionie sięgającym po zachodnią granicę Polski, zachodnie Pomorze i zachodnie Mazowsze. Wyrazem tego były liczne punkty konsultacyjne na studiach dla pracujących (w Zielonej Górze, Pile, Bydgoszczy, Kolinie, Lesznie), a także na studiach podyplomowych (w Bydgoszczy i Słupsku).

3. PODSTAWOWE KIERUNKI BADAŃ NAUKOWYCH NA RZECZ GOSPODARKI NARODOWEJ

Obok rozwoju kształcenia wysoko kwalifikowanych kadr ekonomistów dla różnych dziedzin życia gospodarczego Uczelnia ma znaczące osiągnięcia w badaniach naukowych na rzecz gospodarki narodowej i re-

gionalnej. Najważniejsze ich kierunki i przejawy w całym sześćdziesięcioleciu, a w szczególności w okresie powojennym przedstawił już wcześniej w swych opracowaniach profesor Zbigniew Zakrzewski⁶, dlatego czuję się zwolniony z obowiązku ich szczegółowego przedstawienia. W związku z tym w niniejszym opracowaniu pragnę podkreślić tylko te kierunki działalności naukowo-badawczej, które decydują o aktualnym profilu pracy naukowej i są ściśle związane z potrzebami gospodarki narodowej oraz z procesem unowocześniania treści nauczania.

Aktualnie można wyróżnić w Uczelni dziesięć kierunków badawczych z około trzydziestoma specjalnościami. Z tego do zaawansowanych można zaliczyć sześć kierunków badawczych. Do ważniejszych problemów badawczych należą w tych sześciu kierunkach następujące:

1. W kierunku ekonomii politycznej, polityki gospodarczej i społecznej — funkcjonowanie gospodarki socjalistycznej i jej teoretycznych podstaw w warunkach reformy gospodarczej, teoria gospodarowania i rachunku ekonomicznego, analiza porównawcza współczesnych systemów ekonomicznych oraz metodyka planowania społeczno-gospodarczego w zreformowanym systemie gospodarki. Uczestniczą w tych badaniach głównie Instytuty: Ekonomii Politycznej, Polityki Ekonomicznej i Planowania oraz Polityki Społecznej.

2. W kierunku gospodarki przestrzennej i ekonomiki regionu — ekonomia i planowanie miast (układ punktowy), ekonomika i organizacja transportu (układ liniowy), przestrzenna organizacja i planowanie przestrzenne (współzależne układy punktowe, liniowe i powierzchniowe) oraz problemy aktywizacji gospodarki terenowej. W tych badaniach uczestniczą Instytuty: Gospodarki Przestrzennej, Polityki Ekonomicznej i Planowania przy współudziale Instytutów Ekonomiki Handlu Wewnętrznego i Usług oraz Finansów.

3. W kierunku gospodarki rynkowej i ekonomiki konsumpcji — funkcjonowanie handlu i usług w warunkach reformy gospodarczej, podstawy i elementy polityki rynkowej oraz ekonomika konsumpcji i ekonomika turystyki. W pracach badawczych z tego zakresu uczestniczą Instytuty: Ekonomiki Handlu Wewnętrznego i Usług oraz Ekonomii Politycznej.

4. W kierunku gospodarki pieniężnej i analizy finansowej — mechanizmy pieniężne w warunkach reformy gospodarczej, instrumenty polityki finansowej wobec jednostek gospodarczych i ludności, finansowanie sfery konsumpcji społecznej, rachunkowość i analiza finansowa przedsię-

⁶ Por. opracowania Z. Zakrzewskiego: *Rozwój Uczelni w latach 1926-1950; Działalność naukowo-badawcza w zakresie nauk społeczno-ekonomicznych w latach 1950-1976*, w: *Akademia Ekonomiczna w Poznaniu 1926-1976*, s. 9-44 i 102-155; *Działalność naukowo-badawcza uczelni w latach 1945-1984*, w: *Działalność badawcza i dydaktyczna*, s. 23-80.

biorstw i instytucji. W badaniach z tego zakresu uczestniczą Instytuty: Finansów, Polityki Społecznej oraz Organizacji i Zarządzania.

5. W kierunku metod ilościowych — zastosowanie programowania matematycznego do optymalizacji organizacji działań złożonych, modelowanie dynamiki systemów gospodarczych, badania demometryczne rodzin i gospodarstw domowych. Jednostką, realizującą te badania jest Instytut Cybernetyki Ekonomicznej.

6. W kierunku towaroznawstwa — badania właściwości głównych składników w produktach spożywczych i przemysłowych i innych produktach naturalnych, kryteria i metody oceny jakości artykułów spożywczych i przemysłowych, wpływ doboru surowców, technologii, przechowywania, transportu i opakowań na jakość towarów oraz formułowanie i weryfikacja norm jakościowych. Instytutem realizującym te badania jest Instytut Towaroznawstwa przy współudziale pracowników Akademii Rolniczej.

Wśród specjalności rozwijających się i wzbogacających tematykę wspomnianych sześciu głównych kierunków badawczych wymienić należy także: racjonalizację zatrudnienia w skali krajowej, regionalnej i poszczególnych przedsiębiorstwach (Instytut Polityki Społecznej), racjonalizację świadczeń społecznych (Instytuty: Polityki Społecznej i Finansów), aktywność i formy ochrony ubezpieczeniowej (Instytut Finansów), zastosowanie informatyki w praktyce gospodarczej ze szczególnym uwzględnieniem średniej techniki obliczeniowej (Instytut Organizacji i Zarządzania).

Poza powyższymi kierunkami rozwijane są badania w czterech dalszych, które uzyskują stopniowo coraz większe znaczenie w całokształcie pracy badawczej uczelni. Należą do nich badania prowadzone w następujących kierunkach:

7. Międzynarodowych stosunków gospodarczych i ekonomiki handlu zagranicznego, z takimi specjalnościami, jak: międzynarodowy podział pracy krajów RWPG, ekonomika i organizacja handlu zagranicznego Polski oraz analiza koniunktury gospodarczej i rynków zagranicznych. Badania te prowadzi Instytut Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych, przy czym są one uzupełniane badaniami prowadzonymi w innych instytutach, a zwłaszcza w Instytutach: Ekonomii Politycznej i Finansów.

8. Organizacji i Zarządzania ze specjalnościami w zakresie: metodyki badań struktur organizacyjnych i technik zarządzania, organizacji pracy kierowniczej oraz zachowań ludzkich. Badania te prowadzi Instytut Organizacji i Zarządzania.

9. Ekonomiki i organizacji przedsiębiorstwa, ze specjalnościami: ekonomiki i organizacji przemysłu i przedsiębiorstw przemysłowych oraz ekonomiki inwestycji i budownictwa oraz przedsiębiorstw budowlanych. Badania te prowadzi Instytut Ekonomiki Produkcji.

10. Gospodarki żywnościowej, ze stopniowo rozwijanymi specjalnościami w zakresie: ekonomiki rolnictwa, ekonomiki obrotu rolnego i ekonomiki przemysłu rolno-spożywczego. Badania te zapoczątkował i rozwija Instytut Ekonomiki Produkcji przy współudziale Instytutu Ekonomiki Handlu Wewnętrznego i Usług.

W każdym z wymienionych wyżej kierunków badawczych prowadzone były w latach 1981-1985 badania w ramach tzw. problemów centralnie koordynowanych. W niektórych badaniach prowadziło się je na wielką skalę, zwłaszcza w zakresie gospodarki rynkowej, warunków bytu ludności i ekonomiki konsumpcji oraz zastosowania metod ilościowych do analiz ekonomicznych i społeczno-demograficznych oraz gospodarki przestrzennej i ekonomiki regionu. Przykładowo rozwiązane były w uczelni w 1985 r. następujące tematy mieszczące się w tzw. problemach węzłowych, międzyresortowych i resortowych:

- Podstawowe funkcje gospodarcze państwa socjalistycznego i sposoby ich realizacji (Wacław Wilczyński i zespół),
- Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju i ochrony środowiska (Bohdan Gruchman i zespół),
- Ocena organizacji sterowania rozwojem przemysłu w warunkach reformy gospodarczej (Józef Boroń),
- Rynkowe konsekwencje centralnej polityki cen (Halina Szulce i zespół),
- Zasady organizacji dynamicznych systemów przestrzenno-gospodarczych (Ryszard Domański i zespół),
- System modeli dla wyznaczania ścieżek wzrostu gospodarki narodowej (Zbigniew Czerwiński i zespół),
- Zmiany natężenia nierównowagi popytowej a polityka i mechanizm wzrostu gospodarczego (Andrzej Matysiak i zespół),
- Mechanizm zależności między nierównowagą popytową a systemem zarządzania gospodarką (Władysław Balicki i zespół),
- Determinanty polityki kadrowej — diagnoza i model (Józef Orczyk i zespół),
- Polityka podziału społecznych funduszy konsumpcji i jej wpływ na sytuację rodzin w Polsce (Janusz Piasny i zespół),
- Czynniki i mechanizm różnicowania pałac i dochodów pozapłaconych w przemyśle (Mieczysław Przedpelski i zespół),
- Funkcjonowanie drobnej wytwórczości w zakresie działalności produkcyjnej i usługowej (Florian Wiśniewski i zespół),
- Zasady polityki inwestycyjnej w usługach w warunkach reformy gospodarczej (Marek Jagielski),
- Powiązania transakcyjne między przemysłem i handlem w reformowanym systemie gospodarczym (Maria Sławińska),
- Regulacyjna rola kredytu obrotowego (Stefan Ochociński i Jerzy Wolniak),

— Teoria grafów i jej zastosowanie do optymalizacji przebiegu przedsięwzięć inwestycyjnych i naukowo-badawczych (Edmund Ignasiak i zespół),

— Typologia układów komunikacyjnych miast Wielkopolski (Bernard Rzeczyński i zespół),

— Relacje kosztów i marż jednostkowych w wybranych przedsiębiorstwach handlu wewnętrznego (Stanisław Nowak),

— Demometryczne modele rozwoju rodziny oraz jej gospodarstwa domowego (Stanisław Wierzchośławski i zespół),

— Podstawy prokreacyjne na tle cyklu rozwoju rodziny (Aleksander Wesołowski i zespół),

— Optymalizacyjny model rozwoju rodziny ze względu na ustabilizowany rozwój populacji (Mieczysław Kędelski i zespół),

— Ekonomiczne warunki zabezpieczenia i rozwoju rodziny (Stanisław Wierzchośławski i zespół),

— Społeczno-ekonomiczne i kulturowe uwarunkowania wielkości i struktury rodziny oraz gospodarstwa domowego (Stanisław Wierzchośławski, Maria Chromińska, Iwona Roeske-Słomka),

— Demograficzne następstwa wielkości i struktury współczesnej rodziny polskiej (Stanisław Wierzchośławski, Mieczysław Kędelski, Jan Paradysz),

Ponadto w Instytucie Towaroznawstwa prowadzono badania nad:

— strukturą i reaktywnością alloksazyn i izoalloksazyn (Jacek Koziół i zespół),

— strukturą i właściwościami fizykochemicznymi enamin i amin cyklicznych oraz ich wielofunkcyjnych pochodnych (Jerzy Skolik i zespół),

— strukturą i właściwościami fizykochemicznymi oraz biologicznymi ciał czynnych z materiału roślinnego, szczególnie z krajowej bazy surowców (Aleksandra Smockiewicz i zespół).

Lista ta oczywiście nie wyczerpuje wszystkich prac badawczych, dotyczy ona jedynie tematów uznanych za szczególnie ważne. Poza tą listą wielu pracowników uczelni prowadziło badania mieszczące się w tzw. uczelnianym planie badań własnych.

Podkreślić w tym miejscu wypada, że zakres badań naukowych na rzecz gospodarki narodowej zostanie poważnie rozszerzony w latach 1986 - 1990, bowiem około 200 pracowników naukowych zgłosiło swój udział w rozwiązywaniu szczególnie ważnych problemów badawczych na rzecz gospodarki narodowej i regionalnej.

4. BADANIA NAUKOWE NA RZECZ REGIONU

Podejmowanie **problematyki gospodarczej w ujęciach** regionalnych w pracach badawczych Akademii ma długą i dobrą tradycję. Już w okresie przedwojennym podejmował ją w swoich opracowaniach Florian

Barciński, publikując liczne prace poświęcone możliwościom uprzemysłowienia Wielkopolski. Również po wojnie tenże autor poświęcił liczne prace Wielkopolsce, a przede wszystkim Ziemiom Odzyskanym.

Instytucjonalnym wyrazem zwiększenia zainteresowań problematyką przestrzenną było powołanie w Uczelni w 1958 r. Instytutu Gospodarki Regionalnej. Jego celem było inicjowanie i rozwijanie badań naukowych dla potrzeb Wielkopolski i ziem Polski północno-zachodniej. W ramach tego Instytutu, w uzgodnieniu z poszczególnymi katedrami i władzami regionu wielkopolskiego, podejmowano różnorodną tematykę przestrzenną, a mianowicie próbowano określić: czynniki wzrostu regionu wielkopolskiego, rozwój ludności i zatrudnienia w regionie, kształtowanie się dochodów ludności, płac oraz spożycia w Poznaniu i w województwie poznańskim. Dokonano także podziału Wielkopolski na subregiony na podstawie struktury ekonomicznej ówczesnych powiatów i powiązania ich w zakresie dojazdów ludności do pracy.

Problematyka regionalna zajmowała poważne miejsce w pracach badawczych Seweryna Kruszczyńskiego, ówczesnego dyrektora Instytutu Gospodarki Regionalnej. Między innymi przeprowadził on badania empiryczne nad czynnikami wzrostu regionu Wielkopolski oraz dokonał oceny potrzeb i możliwości rozwoju tzw. powiatów wschodnich (kolski, koniński, turecki) ówczesnego województwa poznańskiego. Obok S. Kruszczyńskiego problematyką przestrzenno-gospodarczą zajmował się Bohdan Gruchman. Rozpatrywał on procesy aglomeracji i deaglomeracji przemysłu z punktu widzenia gospodarki danego regionu oraz określonej organizacji przemysłowej⁷.

W ramach Instytutu Gospodarki Regionalnej prowadzono też badania nad regionalnymi tablicami przepływów międzygałęziowych, analizowano funkcję produkcji przemysłu wielkopolskiego oraz opracowano modele subregionalnych rachunków planistycznych, przydatnych dla potrzeb komisji planowania. Warto tu wspomnieć o pracach, które poświęcone były przedstawieniu dynamiki rozwojowej przemysłu regionu wielkopolskiego oraz badaniu współzależności rozwojowej na przykładzie przemysłu wielkopolskiego za pomocą funkcji Cobb-Douglasa. Wyniki badań członków Instytutu przedstawiano w publikacji seryjnej pt. *Prace Badawcze IGR*, ukazującej się w ramach wydawnictw uczelnianych Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu.

Podsumowaniem pewnego okresu pracy tego Instytutu była konferencja naukowa na temat węzłowych problemów ekonomicznego rozwoju

⁷ Por. B. Gruchman, *Czynniki aglomeracji i deaglomeracji przemysłu w gospodarce socjalistycznej*, Warszawa 1967; tenże, *Bariery wzrostu w gospodarce przestrzennej*, Warszawa 1978; *Regionalne rachunki planistyczne* (pod red. B. Gruchmana), Poznań 1983.

Wielkopolski w latach 1945 - 1965⁸. Konferencję zorganizowano z okazji XX rocznicy powstania Polski Ludowej. Powyższa konferencja wzbudziła duże zainteresowanie, o czym świadczą liczne głosy w dyskusji zarówno praktyków gospodarczych, jak i przedstawicieli środowiska naukowego. Zwróciła ona także uwagę na ważność i atrakcyjność problematyki regionalnej oraz przestrzennej w badaniach ekonomicznych. Można bez przesady stwierdzić, że problematyka regionalna podjęta w ramach prac badawczych prowadzonych na Akademii Ekonomicznej już od dawna znajdowała właściwe miejsce i uznanie.

Ponadto wykonano w tym okresie w uczelni szereg innych cennych analiz i opracowań o charakterze monograficznym, a dotyczącym stanu i rozwoju gospodarczego Poznania, województwa poznańskiego lub poszczególnych powiatów. Do takich prac zaliczyć można monografię rozwoju gospodarczego Poznania w XX-leciu Polski Ludowej (pod red. Z. Zakrzewskiego i A. Przestalskiego) oraz podobną monografię zbiorową pt. *Poznańskie* (pod red. S. Smolińskiego) czy też pracę zbiorową *Wielkopolska w XXX-leciu Polski Ludowej* (pod red. H. Ladorskiego) z udziałem kilku autorów z Akademii Ekonomicznej. Problematyka przestrzenna w ujęciu regionalnym występowała także bardzo wyraźnie w wielu pracach Ryszarda Domańskiego, Franciszka Krzykały, Ewy Bittnerowej i innych. Na szczególne wyróżnienie zasługują prace Lucyny Wojtasiewicz⁹.

Problematyka regionalna podejmowana była również w wielu pracach dyplomowych, magisterskich, doktorskich i habilitacyjnych, w problemach węzłowych i międzyresortowych. Często różne badania i ekspertyzy regionalne wykonywane były na zamówienia komisji planowania stopnia wojewódzkiego i terenowego. Stanowiły one pomoc nauki dla podejmowania decyzji przez praktykę gospodarczą i były przez władze gospodarcze inspirowane (np. ekspertyzy Wacława Wilczyńskiego).

W pracach badawczych prowadzonych w Akademii Ekonomicznej w Poznaniu w latach 1981 - 1985 wystąpiło szereg prac wiążących się tematycznie z zagadnieniami regionalnymi i przestrzennymi. I tak np. w ramach grupy tematycznej „gospodarka żywnościowa” powstały prace dotyczące oceny efektów produkcyjnych i wpływu systemu ekonomiczno-finansowego na wyniki gospodarowania w państwowych gospodarstwach rolnych województwa poznańskiego. Szeroka egzemplifikacja

⁸ Zob. *Węzłowe problemy ekonomicznego rozwoju Wielkopolski w latach 1945 - 1965*, pod red. S. Kruszczyńskiego, Poznań 1966, ss. 233.

⁹ Por. L. Wojtasiewicz, *Problemy inwestycji w badaniach regionalnych*, Warszawa 1969; tejsze, *Regionalne modele planistyczne*, Warszawa 1976; tejsze współautorstwa, *Metody analizy regionalnej i metody planowania regionalnego*, Warszawa 1979; tejsze, *Rachunki przestrzenne i ich wykorzystanie w planowaniu i prognozowaniu rozwoju regionu*, Poznań 1977; *Wybrane problemy aktywizacji organów terenowych*, pod red. J. Wierzbickiego, Poznań 1982.

badania regionu Wielkopolski zaznacza się także w grupie tematycznej dotyczącej badań nad rodziną i gospodarstwem domowym. Chodzi tu o prace prowadzone pod kierunkiem Stanisława Borowskiego, Stanisława Wierchosławskiego, Janusza Piasnego i Antoniego Sobczaka. Także prace w grupie tematycznej „funkcjonowanie handlu” prowadzone pod kierunkiem Zbigniewa Zakrzewskiego w wielu zadaniach badawczych dotyczą problematyki szeroko rozumianego regionu wielkopolskiego. Podobne opracowania występują również w pozostałych grupach problemowych dotyczących przemysłu, organizacji i zarządzania.

Mimo znacznego dotychczasowego zaangażowania pracowników Uczelni w tematykę regionalną, podjęto w latach osiemdziesiątych kolejne kroki w kierunku aktywizacji badań w tym zakresie. Temu celowi służyć miało sympozjum naukowe „Społeczno-gospodarcze problemy Wielkopolski”¹⁰ zorganizowane przez Akademię Ekonomiczną w Poznaniu w grudniu 1982 r. Ogółem 55 autorów przygotowało 35 opracowań i raportów o tematyce regionalnej skupionych wokół czterech podstawowych problemów, a mianowicie: rolnictwa i gospodarki żywnościowej, przemysłu, materialno-bytowych warunków życia ludności oraz społeczno-demograficznych czynników rozwoju regionu.

Wśród tych opracowań na szczególne podkreślenie zasługują raporty dotyczące niezmiennie ważnych problemów gospodarczo-społecznych regionu, a mianowicie:

- barier rozwoju rolnictwa w Wielkopolsce (Klemens Ratajczak, Józef Orczyk),
- niedostatków Poznania na tle innych dużych aglomeracji polskich (Bohdan Gruchman),
- problematyki przyrodniczej, gospodarczej i społecznej skutków ewentualnej eksploatacji poznańskich złóż węgla brunatnego (Ryszard Domański),
- negatywnego wpływu podwyżki cen na zmiany w poziomie i strukturze spożycia żywności w województwie poznańskim (Halina Szulce).

W styczniu 1983 r. w Uczelni zorganizowano kolejną wymianę poglądów dotyczącą miejsca i roli drobnej wytwórczości w warunkach reformy gospodarczej (Florian Wiśniewski). Zainteresowanie ekonomistów poznańskich problemami rozwoju drobnej wytwórczości ma charakter ciągły. Wyrazem tego zainteresowania były już sesje naukowe zorganizowane przez Wyższą Szkołę Ekonomiczną wspólnie z Zarządem Wojewódzkim PTE w 1957, 1963, 1970 oraz 1980 r. Większość materiałów z tych sesji znalazła miejsce w różnych publikacjach.

Niezależnie od powyższego uczelnia współpracowała z władzami regionu w innych formach. Wymienić tu należy ekspertyzy i raporty nau-

¹⁰ Zoo. *Społeczno-gospodarcze problemy Wielkopolski*. Sympozjum naukowe, Poznań, grudzień 1982 (Tezy i streszczenia).

kowe realizowane na zlecenie władz. Przykładem tego są opracowane w latach 1982 - 1984 na zlecenie wojewody poznańskiego:

— ekspertyza pt. „Przyrodnicze, gospodarcze i społeczne konsekwencje ewentualnej eksploatacji poznańskich złóż węgla brunatnego” (pod kierunkiem Ryszarda Domańskiego),

— raport o stanie społeczno-gospodarczym województwa poznańskiego (pod kierownictwem Lucyny Wojtasiewicz)¹¹.

Udział w realizacji ekspertyzy i raportu brali nie tylko pracownicy naukowo-dydaktyczni Akademii Ekonomicznej, ale także innych uczelni i instytucji.

Reasumując można stwierdzić, że badania regionalne są prowadzone w Uczelni od wielu lat w dość ustabilizowanym zakresie, a mianowicie: planowania przestrzennego i terytorialnego, aktywizacji gospodarki terenowej, rozwoju infrastruktury, warunków życiowych ludności, rolnictwa oraz przemian demograficznych i społeczno-gospodarczych Wielkopolski. Ponadto prowadzone są od wielu lat badania rynkowe, których wyniki systematycznie publikuje się w Biuletynie Informacji Rynkowej¹².

Obowiązkiem każdej uczelni w ramach służby dla państwa i społeczeństwa jest rozwijanie w badaniach naukowych problematyki regionalnej i niesienie wszechstronnej pomocy tym wszystkim, którzy kierują życiem gospodarczym regionu. Przykład Akademii Ekonomicznej w Poznaniu uważam za przejaw zdrowego, głębokiego uzasadnionego historycznymi tradycjami patriotyzmu regionalnego, potrzebnego dziś jeszcze bardziej niż kiedykolwiek. Dlatego też w perspektywicznym programie badawczym Akademii przewiduje się utrzymywanie wszystkich dotychczasowych kierunków analiz na rzecz Poznania i Wielkopolski. Dalszemu rozwojowi badań regionalnych powinny sprzyjać także kolejne konferencje naukowe, które władze uczelni zamierzają zorganizować wspólnie z władzami gospodarczymi regionu wielkopolskiego.

5. WSPÓŁPRACA Z ZAGRANICZNYMI OŚRODKAMI NAUKOWYMI

Współpraca Uczelni z zagranicą była zawsze, a w szczególności w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, ważnym czynnikiem wspierającym i rozwijającym podstawowe kierunki działalności. Służyła ona prezentacji osiągnięć naukowych pracowników, zaznajamianiu się ich z postępem wiedzy w różnych krajach, była ona okazją do szerokiej kon-

¹¹ Zob. *Raport o stanie społeczno-gospodarczym województwa poznańskiego*, pod red. L. Wojtasiewicz, Poznań 1985, ss. 397.

¹² Por. J. Piasny, K. Zimniewicz, *Problematyka rozwoju Wielkopolski w pracach badawczych Akademii Ekonomicznej w Poznaniu*, Kronika Wielkopolski 1984, nr 2, s. 102-115.

frontacji dorobku polskich nauk ekonomicznych z rezultatami pracy badawczej w ośrodkach zagranicznych. Formy tej współpracy przybierały coraz to nowe kierunki, od kształcenia studentów, doktorantów, młodej kadry poczynając, a na tworzeniu wspólnych programów prac badawczych kończąc.

Niemalą rolę odgrywa także w tej współpracy wymiana usług edytorskich. Polega ona głównie na publikowaniu, na zasadach wzajemności, opracowań naukowych. Uczelnia umożliwia publikacje artykułów w *Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym*, w *Zeszytach Naukowych* oraz w periodykach ogólnopolskich, w których redaktorami są jej pracownicy. Dzięki temu rozszerza się krąg wybitnych autorów zagranicznych w polskich czasopismach naukowych. Z drugiej strony nazwiska autorów polskich i ich poglądy oraz dorobek naukowy przybliżane są społecznościom za granicą.

Kontakty z przedstawicielami zagranicznych ośrodków naukowych stwarzały też cenną okazję do wymiany poglądów na temat organizacji wyższego szkolnictwa ekonomicznego, planów i programów nauczania, bezpośredniego poznania wielu wybitnych ekonomistów z całego świata. Były też okazją do podejmowania przez znanych i cenionych naukowców Uczelni do podejmowania pracy w zagranicznych ośrodkach naukowych. W ostatnich latach wielu profesorów i docentów zapraszanych było do wygłaszania cykli wykładów na uniwersytetach w Austrii, Algierii, Holandii, Francji, Japonii, Niemieckiej Republice Federalnej, Wielkiej Brytanii, Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich i we Włoszech.

W ślad za rozwojem form współpracy następowała także wymiana studenckich grup w ramach praktyk dyplomowych oraz wzbogacanie i uzupełnianie zbiorów bibliotecznych. Uczelnia prowadzi wymianę pozycji książkowych prawie ze 180 ośrodkami naukowymi w świecie. Jest to jedna z poważnych form ułatwiających dostęp pracowników naukowych do literatury światowej. Z drugiej strony zapewnia, to obecność naszych pozycji naukowych w zbiorach tych ośrodków i może świadczyć o rozwoju nauk ekonomicznych w Polsce.

Aktualnie uczelnia prowadzi ścisłą współpracę naukową i na zasadzie dwustronnych porozumień, z 14 ośrodkami naukowymi za granicą, w tym z sześcioma ośrodkami w krajach kapitalistycznych. Długoterminowe umowy o współpracy naukowej i dydaktycznej zawarte zostały z następującymi zagranicznymi uczelniami:

- z Wyższą Szkołą Ekonomiczną w Pradze,
- z Wyższą Szkołą Ekonomiczną w Bratysławie,
- z Wyższą Szkołą Handlową w Lipsku,
- z Uniwersytetem Marcina Lutra w Halle,
- z Instytutem Inżynierjno-Ekonomicznym w Charkowie,
- z Wyższym Instytutem Finansowo-Gospodarczym w Świsztowie w Bułgarii,

- z Wyższą Szkołą Gospodarki Narodowej w Warnie, z Wydziałem Handlowo-Towaroznawczym, w Bułgarii,
- z Uniwersytetem Rolniczym w Wageningen (tamtejszy Instytut Biochemii z naszym Instytutem Towaroznawstwa) w Holandii,
- z Uniwersytetem w Dijon we Francji,
- z Uniwersytetem w Saint-Etienne we Francji,
- z Katolickim Uniwersytetem w Tilburgu w Holandii,
- z Uniwersytetem Tizi-Ouzou w Algierii,
- z Uniwersytetem w Paderborn w Niemieckiej Republice Federalnej,
- z Uniwersytetem w Trieście we Włoszech.

Poza tym prowadzone są negocjacje w sprawie zawarcia dalszych umów o współpracy naukowej i dydaktycznej z Instytutem Gospodarki Narodowej w Ałma-Acie oraz z Uniwersytetem Ekonomicznym im. K. Marksa w Budapeszcie (Katedra Towaroznawstwa z Instytutem Towaroznawstwa) i z Autonomicznym Uniwersytetem Metropolitalnym w Meksyku.

Corocznie odbywane są w uczelni seminaria, kolokwia i konferencje międzynarodowe. Pracownicy naukowci uczelni uczestniczą na zasadzie wzajemności w seminariach odbywanych za granicą. Szereg pracowników wypełniało także funkcje doradców i ekspertów w rozmaitych krajach „trzeciego świata” w Algierii, Iraku, Libii i na Mauritiusie.

W uczelni od szeregu lat kształci się wielu obcokrajowców, zarówno z krajów obozu socjalistycznego, jak i z krajów „trzeciego świata” i to nie tylko na studiach magisterskich, lecz także w szerokim zakresie na studiach doktoranckich. W ostatnich latach kształcili się, bądź nadal jeszcze się kształcą, liczni studenci obcokrajowcy z ponad trzydziestu krajów, m. in. z Afganistanu, Algierii, Angoli, Boliwii, Bułgarii, Chile, Czechosłowacji, Etiopii, Egiptu, Ghany, Iraku, Jamajki, Jemenu, Jordanii, Kenii, Kostaryki, Laosu, Libii, Mali, Maroka, Mongolii, Namibii, Nigerii, NRD, Portugalii, Sudanu, Wietnamu, Wysp św. Tomasza, Turcji, Zairu i Zambii.

Obok współpracy naukowej, dydaktycznej i szkoleniowej uczelnia rozwija także bezdewizową wymianę socjalną. Sprowadza się one głównie do udostępniania sobie na zasadach wzajemności miejsc w ośrodkach wypoczynkowych lub w pokojach gościnnych. Umowy takie zawarte są z Wyższą Szkołą Handlową w Lipsku, Wyższym Instytutem Finansowo-Gospodarczym w Swisztowie oraz Wyższą Szkołą Ekonomiczną w Pradze.

Wszystkie wyżej wymienione formy współpracy z zagranicznymi ośrodkami naukowymi rozwinęły się szczególnie silnie w drugiej połowie lat siedemdziesiątych i w latach osiemdziesiątych. Świadczyć one mogą o rosnącym uznaniu Akademii Ekonomicznej w Poznaniu przez liczne kierownictwa zagranicznych ośrodków naukowych.

6. NIEKTÓRE PROBLEMY DALSZEGO ROZWOJU UCZELNI

a. PERSPEKTYWY ROZWOJU KADR NAUKOWYCH

Perspektywy przyrostu samodzielnej kadry naukowej wiążą się z uzyskiwaniem stopnia naukowego doktora habilitowanego przez adiunktów. Grupa adiunktów uczelni liczy ponad 150 osób. Z tej grupy dość poważna liczba osób uzyska w najbliższym pięcioleciu stopień naukowy doktora habilitowanego, zasilając grupę docentów i poprawiając strukturę pracowników uczelni na korzyść pracowników samodzielnych.

Według informacji instytutów przewiduje się, iż w najbliższych latach zostanie wszczętych około 50 nowych przewodów habilitacyjnych. Najintensywniejszy rozwój młodej kadry naukowej przewidywany jest na Wydziale Planowania i Zarządzania, w Instytutach: Ekonomii Politycznej (18 osób), Organizacji i Zarządzania (6 osób) oraz Cybernetyki Ekonomicznej, Finansów i Planowania (po 5 osób). Na Wydziale Ekonomiki Produkcji i Obrotu przewiduje się wszczęcie dalszych przewodów habilitacyjnych w Instytutach: Ekonomiki Handlu Wewnętrznego i Usług, Gospodarki Przestrzennej (po 3 osoby) oraz 2 przewodów habilitacyjnych w Instytucie Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych.

W odniesieniu do Instytutu Towaroznawstwa czynnikiem przyspieszającym zakończenie planowanych przewodów habilitacyjnych może być pomyślne załatwienie łącznego wniosku Akademii Ekonomicznych w Poznaniu, Krakowie i Wrocławiu o powołanie wspólnej Rady Naukowej, uprawnionej do nadawania stopnia doktora habilitowanego.

Wskazany wyżej rozwój samodzielnej kadry naukowej będzie nadal sprzyjał wzrostowi znaczenia tych kierunków i specjalności naukowo-badawczych, które posiadają już ugruntowaną tradycję, jak: ekonomia polityczna i polityka gospodarcza, gospodarka pieniężna z analizą finansową, gospodarka rynkowa i ekonomika konsumpcji, gospodarka przestrzenna i ekonomika regionu oraz metody ilościowe w badaniach ekonomicznych i społeczno-demograficznych. W odniesieniu do kierunków mniej dotychczas rozwiniętych przewiduje się dość znaczny przyrost samodzielnej kadry naukowej, np. na kierunku organizacji i zarządzania oraz na specjalnościach ekonomiki budownictwa i rolnictwa.

Dalszy intensywny wzrost samodzielnej kadry naukowej w Uczelni uzależniony będzie jednak od spełnienia szeregu warunków, mających bezpośredni wpływ na osiąganie pozytywnych rezultatów w pracy naukowej. Do warunków tych należałoby zaliczyć w pierwszym rzędzie rozwój bazy materialnej, który powinien nastąpić wraz z oddaniem do użytku budującego się nowego gmachu Uczelni. Nie mniej ważnym czynnikiem będzie możliwość lepszego zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych oraz socjalno-bytowych młodej kadry naukowej. Niezbędnym warunkiem wydaje się również pełne przywrócenie rangi pracownika naukowego

i możliwość oddziaływania przez niego na praktykę gospodarczą. Istotnym czynnikiem jest też proces poprawy systemu wynagradzania i stwarzania właściwych motywacji do pracy naukowo-dydaktyczno-wychowawczej. Aktualnie bowiem odczuwa się, że barierą rozwoju młodej kadry jest niechęć do podejmowania pracy w Uczelni przez wybitnych lub bardzo zdolnych jej absolwentów. Głównymi przeszkodami w podejmowaniu pracy naukowej — w ich opinii — są niskie płace, jakie Uczelnia może im zaoferować, oraz niemożność zagwarantowania warunków mieszkaniowych. Bez rozwiązania tych spraw w przyszłości trudno jest przewidywać właściwy dobór kandydatów na pracowników do pracy naukowo-dydaktycznej.

b. PRZEWIDYWANE ZMIANY W KIERUNKACH I STRUKTURZE KSZTAŁCENIA

W Uczelni bierze się pod uwagę potrzebę restrukturyzacji kierunków i specjalności na studiach dziennych oraz oparcie na całkowicie nowych zasadach studiów zawodowych dla pracujących. Podstawą dla tej rekonstrukcji są zarówno aktualny, jak i przewidywany rozwój kadry naukowo-dydaktycznej, zapotrzebowanie praktyki, przede wszystkim jednak tematyka prowadzonej pracy badawczej oraz wyniki tej pracy.

Uczelnia nie wiąże swej restrukturyzacji z dalszym mnożeniem kierunków i specjalności ani z utrzymaniem kierunków i specjalności, które nie znajdują w niej korzystnych warunków dla swego rozwoju. Uznaje się, że duża ilość kierunków i specjalności studiów sprzyja pogłębianiu kształcenia specjalistycznego, ale ogranicza ono kształcenie teoretyczne. Taki profil — zdaniem pracowników naukowych — nie odpowiada najlepiej potrzebom aktualnego rozwoju gospodarki narodowej. Z tych względów w Uczelni przywiązuje się duże znaczenie do przywrócenia studiom charakteru studiów bardziej ogólnoeconomicznych, kształcących ekonomistów „przestawialnych”. Mogą oni znajdować właściwe ze względu na swe kwalifikacje zatrudnienie na stanowiskach „konceptyjnych”, bez względu na branżę, w której będą zatrudnieni.

Nie będzie to jednak oznaczać rezygnacji z kształcenia specjalizacyjnego w zakresie, w jakim znajduje ono w Uczelni właściwe warunki. Dążyć się więc będzie raczej do pewnej komasacji kierunków studiów, sprzyjającej rozszerzeniu teoretycznej podstawy kształcenia ogólnoeconomicznego, nastawionego w głównej mierze na zapewnienie studiującej młodzieży znajomości mechanizmów gospodarczych oraz umiejętności myślenia economicznego, z zapewnieniem jej zarazem niezbędnego poziomu wykształcenia specjalizacyjnego nie pozbawionego nawet umiejętności praktycznych (zwłaszcza w zakresie organizacji, księgowości, korespondencji w poprawnej polszczyźnie i językach obcych itp.). W tych warunkach przywiązuje się największe znaczenie do właściwego sprofil-

lowania specjalności, przy czym podstawą dla zamierzonej w tym zakresie restrukturyzacji studiów nie może być wyłącznie zapotrzebowanie regionalne, głównie o charakterze „branżowym” (w obszarze obsługiwanym przez Uczelnię), lecz także — lub nawet przede wszystkim — zapotrzebowanie całej gospodarki, zwłaszcza w zakresie specjalności o charakterze „makroekonomicznym” (funkcjonalnym).

Przyszła restrukturyzacja kierunków studiów ekonomicznych jest jednak problemem ogólnokrajowym, toteż celowe wydaje się wysuwanie przez poszczególne uczelnie właściwych w tym zakresie postulatów. Najchętniej widzielibyśmy znaczne ograniczenie do 1990 r. ilości kierunków z zapewnieniem uczelniom możliwie szerokiego, stosownie do ich potencjału naukowo-dydaktycznego, rozwoju specjalności.

Do specjalności o charakterze podstawowym należałoby w każdym razie zaliczyć w Uczelni, w okresie do 1990 r., przynajmniej następujące: politykę ekonomiczną i planowanie, gospodarkę przestrzenną, finanse, rachunkowość z analizą finansową, organizację i zarządzanie, ekonometrię i statystykę, międzynarodowe stosunki gospodarcze z ekonomiką handlu zagranicznego, ekonomikę przemysłu i przedsiębiorstw przemysłowych, ekonomikę handlu i usług, towaroznawstwo artykułów przemysłowych i towaroznawstwo artykułów spożywczych.

Do specjalności traktowanych w okresie do 1990 r. jako rozwojowe, tzn. takich, których byt w Uczelni zależy od przyszłego ich rozwoju, można zaliczyć: politykę społeczną, ekonomikę konsumpcji, ekonomikę inwestycji i budownictwa, ekonomikę turystyki oraz ekonomikę gospodarki żywnościowej. W niektórych przypadkach uznaje się jednakże potrzebę nawet węższej specjalizacji zawodowej, zwłaszcza w przypadku, gdy potrzeby całej gospodarki narodowej mogą być w danym zakresie zaspokajane w jednej lub co najwyżej w dwóch uczelniach. Do takich specjalności można by w uczelni poznańskiej do 1990 r. (lub nawet po tym terminie) — w zależności od tego, czy zostanie odpowiednio powiększony potencjał kadrowy — zaliczyć następujące: ekonomikę usług i przedsiębiorstwa usługowego, zabezpieczenie społeczne, ubezpieczenia gospodarcze, gospodarkę terenową i finanse rad narodowych oraz demografię.

Sugerowane do 1990, a nawet do 2000 roku zmiany w strukturze kształcenia pociągnąć muszą za sobą konieczność dość istotnych zmian w jego organizacji. Większa uniwersalność kształcenia (podjęto w tym kierunku prace nad zmianami w programach studiów) i przeniesienie znacznej części kształcenia specjalistycznego na studia podyplomowe wymagać będzie rozbudowania i nieco innego przebiegu tych ostatnich. Dążąc do zapowiedzianej uniwersalizacji studiów przewiduje się położenie większego nacisku na informatyczne kształcenie studentów. Rozbudowanie przekazywanych wiadomości z informatyki winno być realizowane na wszystkich kierunkach studiów. Celem tego kształcenia musi

być nabycie przez studentów umiejętności praktycznego posługiwania się narzędziami informatycznymi. Zgodnie z opracowanym programem kształcenia informatycznego przewiduje się inny zakres kształcenia dla studentów niespecjalistów i studentów specjalistów z kierunku informatyki i cybernetyki ekonomicznej. Absolwent niespecjalista powinien posiadać ogólną wiedzę o gromadzeniu i przetwarzaniu informacji, umiejętność algorytmizacji prostych procesów obliczeniowych, znać język programowania będący w powszechnym użyciu, mieć znajomość sprzętu informatycznego, a także znajomość standardowych systemów operacyjnych oraz umiejętność korzystania z bibliotek gotowych programów i baz danych. Absolwent specjalista powinien posiadać te wszystkie umiejętności w znacznie głębszym stopniu.

Doskonalenie kształcenia wymaga również głębszego włączenia studentów w prace naukowo-badawcze prowadzone przez pracowników Uczelni. Jest to trudne i niekiedy niewdzięczne zajęcie wymagające ze strony pracowników naukowych dodatkowego wysiłku. Przy aktualnym ożywieniu badań (w drugiej połowie lat osiemdziesiątych) jest to możliwe, wymaga jednak między innymi większego współdziałania ze studentkim ruchem naukowym.

Osobnym problemem jest sprawa rozwoju studiów doktoranckich. Stacjonarne studia doktoranckie były dotychczas jedną z form kształcenia kadry ze stopniem naukowym doktora dla potrzeb uczelni, resortowych placówek naukowo-badawczych oraz przedsiębiorstw i instytucji. Sprawność tych studiów, szczególnie prowadzonych w drugiej połowie lat siedemdziesiątych, nie była wysoko oceniana przez Rady Wydziału, stąd postulowano konieczność zmian w ich organizacji. Niemniej potrzeby w zakresie studiów doktoranckich w uczelni poznańskiej, szczególnie przygotowujących kadrę dla innych placówek naukowych, nadal są znaczące (np. dla Uniwersytetu Szczecińskiego, Toruńskiego, Uczelni Wyższych Bydgoszczy itd.). Równocześnie niezbędne wydaje się rozwinięcie studiów doktoranckich dla praktyki gospodarczej, co stanowić będzie z jednej strony akcję przygotowania wysoko wykwalifikowanych kadr, a z drugiej strony pozwoli na opracowanie naukowe ważnych dla praktyki życia gospodarczego tematów.

Te przyczyny przesądzają — moim zdaniem — o konieczności wznowienia studiów doktoranckich zarówno stacjonarnych, jak i zaocznych dla osób pracujących w życiu gospodarczym. Sugeruje się jednak prowadzenie studiów doktoranckich mniej licznych, poprzedzonych udziałem kandydatów w seminarium doktorskim eksternistycznym. Pozwoli to wybrać kandydatów najlepszych, wykazujących rzeczywiste zainteresowanie i uzdolnienia do pracy naukowej.

Duże znaczenie w pracy uczelni przywiązuje się do rozwoju studiów podyplomowych. W programie rozwojowym do 2000 roku Akademia

Ekonomiczna w Poznaniu przewiduje znaczną aktywizację tych studiów. Wiąże się to z postulowanym już zamiarem przeniesienia kształcenia specjalnościowego na ten typ studiów. Zmuszać to będzie do ich reorganizacji w kierunku przekazywania pewnych kompleksów wiedzy specjalistycznej, zwiększenia ilości zajęć dydaktycznych oraz bardziej rygorystycznego egzekwowania wiedzy od słuchaczy.

Przewiduje się już dziś, że rozwijane będą specjalistyczne studia podyplomowe z zakresu: organizacji i zarządzania, podejmowania decyzji ekonomicznych, gospodarki żywnościowej, analizy rynku, spółdzielczości handlowej oraz ekonomiki przemysłu i budownictwa. Przewiduje się również uruchomienie kilku studiów podyplomowych poświęconych problematyce finansowej i inwestycyjnej w przedsiębiorstwach, służbom pracowniczym oraz problematyce planowania przestrzennego i matematyczno-statystycznym metodom planowania. Rozwój jednak poszczególnych kierunków studiów podyplomowych do 2000 roku będą wyznaczały potrzeby zgłaszane przez praktykę gospodarczą.

C. PRZEWIDYWANE KIERUNKI KONCENTRACJI BADAN NAUKOWYCH

W perspektywie do 1990, a dalej do 2000 roku przewiduje się koncentrację badań na wspomnianych wcześniej już sześciu okrzepłych i 4 rozwijających się kierunkach badań. Szczególna jednak koncentracja badań naukowych podjętych już w 1986 r. w ramach centralnych i resortowych programach badawczych, dotyczyć będzie:

- efektywności funkcjonowania gospodarki narodowej i organów gospodarczych nią sterujących. Problematyka ta będzie opracowywana w ramach kilku centralnych oraz resortowych programach badawczych,

- przemian warunków bytu społeczeństwa i funkcjonowania rynku. Badania poświęcone będą zmianom w poziomie i strukturze spożycia, a także przemianom we współczesnych rodzinach polskich. Przewiduje się szeroki zakres badań nad identyfikacją czynników kształtujących efektywne funkcjonowanie rynku,

- uwarunkowań demograficznych rozwoju społeczno-gospodarczego Polski ze szczególnym uwzględnieniem badania mikrostruktur ludnościowych,

- funkcjonowanie gospodarki lokalnej,

- modelowania ekonometrycznego i prognozowania procesów gospodarczych,

- funkcjonowania pieniądza w gospodarce socjalistycznej,

- mechanizmów sterowania procesami konsumpcji dóbr i usług,

- polityki społecznej w państwie oraz polityki kadrowej w przedsiębiorstwie,

- systemu stymulacji i ochrony jakości produktów rynkowych,

— określenia roli turystyki w rozwoju społecznym i ekonomicznym kraju.

Zarysowane kierunki badań, będą w dużej mierze profilowały specjalizację naukową Uczelni. Badania te rozpoczęte w drugiej połowie lat osiemdziesiątych będą w większości kontynuowane aż do 2000 roku.

Poza tymi programami badawczymi duże znaczenie będą miały także uczelniane programy badawcze, w których należy podkreślić niektóre grupy problemowe. Pierwsza grupa to ogólne badania na rzecz rozwoju nauki i postępu technicznego. W ramach tej grupy główne kierunki badań to:

- zarządzanie i sterowanie procesami gospodarczymi w przedsiębiorstwie,
- problematyka planowania na różnych szczeblach zarządzania,
- problematyka prawna różnego typu działalności gospodarczej,
- mechanizmy i instrumenty ekonomiczne funkcjonowania różnych działów gospodarki narodowej,
- badania nad jakością towarów i ich właściwościami.

Druga grupa badań własnych dotyczy prawidłowego zabezpieczenia procesu dydaktyczno-wychowawczego. Jako efekt tychże badań przewiduje się opracowanie szeregu podręczników i skryptów. Do 1990 r. planuje się napisanie około 25 podręczników i skryptów.

Trzecia grupa badań to badania na rzecz regionu. Prowadzi się zarówno badania o charakterze ekspertyz, jak i badania ułatwiające i usprawniające rozwój regionu. Badania te cechują się znaczną dynamiką, wskazującą na ścisłe związanie uczelni z regionem.

Czwarta wreszcie grupa badań to badania prowadzone na rzecz przedsiębiorstw i instytucji. Są to z reguły badania zlecone przez konkretne przedsiębiorstwa lub instytucje. Badania mieszczące się w tej grupie kształtują się od lat na mniej więcej stałym poziomie. Większy ich rozwój, jak można sądzić, będzie się zaznaczał, gdy przedsiębiorstwa przechodzić będą do dalszych etapów wdrażania reformy gospodarczej.

Ten krótki przegląd działalności Akademii Ekonomicznej w Poznaniu w minionym sześćdziesięcioleciu oraz zarys problemów przed którymi Uczelnia staje w końcowych latach XX wieku mają na celu określenie jej miejsca i roli w całokształcie wyższego szkolnictwa ekonomicznego w Polsce. Uważam bowiem, że jubileusz sześćdziesięciolecia jest stosowną do tego okazją. Jest to również próba wyjścia naprzeciw zainteresowaniom tych wszystkich, dla których żywe są sprawy przeszłości, teraźniejszości i przyszłości Uczelni. Do nich zaliczam nie tylko dwudziestodwutysięczną rzeszę absolwentów Uczelni, ale także tych wszystkich, którzy z rozwojem kształcenia ekonomistów i badań naukowych wiążą nadzieje na poprawę funkcjonowania gospodarki narodowej jako całości i jej poszczególnych ogniw.

THE PLACE AND ROLE OF POZNAŃ ACADEMY OF ECONOMICS IN EDUCATING ECONOMISTS AND IN ECONOMIC RESEARCH

Summary

In the first part of his article the author sketches the conditions of establishing, in 1926, the School of Trade and then stresses its scientific and teaching development resulting in the subsequent changes of names into the Trade Academy in 1938, School of Economics in 1950 and the Academy of Economics in 1974.

The main part of the article includes information and evaluations as to:

- the actual profile of the Academy together with its teaching disciplines and specializations;
- main lines of research concerning national and local economy carried out in the Academy;
- teaching and research cooperation with foreign scientific centers.

The final part of the article contains prognoses concerning the research staff, the changes in the structure and fields of instruction and indicates the areas of more intensive research up to the year 2000.

Throughout the whole article the emphasis is placed on the position and role of the Poznań School in the subsequent developmental phases of economic schooling of academic rank in Poland.